

Kraamhulp van het Witgele Kruis bezoekt een gezin waar net een kind geboren is (1955)

Witgele keuterboeren

tekst: Liny Bruijnzeel, foto: Simon E. Smit

West-Brabant telt aan het begin van de vorige eeuw veel keuterboeren. In Hoogerheide hebben geitenfokkers een coöperatie waarbinnen zij bokken delen. Wanneer een vrouw door een bedrijfsongeval ziek wordt, besluiten de geitenfokkers via een vergelijkbaar coöperatief systeem de zorg voor haar te organiseren. Daarmee ziet het Witgele Kruis in 1916 het levenslicht. Lidmaatschap garandeert via onderlinge solidariteit huishoudelijke hulp of gezinszorg in geval van nood.

Het initiatief krijgt jaren later navolging buiten Hoogerheide. In 1931 pleiten twee huissartsen uit Etten-Leur voor de oprichting van thuiszorgorganisaties, en drie jaar later richten de

catechisten in Roosendaal en Bergen op Zoom instellingen op voor sociale gezinszorg. Het zijn particuliere initiatieven, vaak vanuit kerkelijke kring, waarbij geen enkele overheid betrokken is. Gelet op de sociale nood maken de kruisverenigingen al snel gebruik van jonge vrouwen in loondienst. Daarmee wordt gebroken met het vrijwillige karakter van de huis- en gezinszorg. De kosten gaan een rol spelen. Na de oorlog buigt de commissie Hornstra zich over de organisatie, de financiering en de opleidingen van de gezinszorg. Ze stelt voor dat het Rijk een subsidie verstrekt aan kruisverenigingen voor de bekostiging van de salarissen van gediplomeerde gezinsverzorgenden. Voorwaarde is dat de gemeenten

hieraan meebetalen. In 1947 is de betrokkenheid van de overheid een feit: op de rijksbegroting is voor het eerst een subsidiepost opgenomen voor gezinszorg van 20.000 gulden.

De professionalisering slaat toe. Vanaf 1953 wordt onderscheid gemaakt tussen speciaal opgeleide krachten en gezinshelpsters. En in 1958 komt er een subsidieregeling voor hulp aan bejaarden en aan chronisch zieken. Het leidt tot een verhoging van de subsidiebedragen van het Rijk (en dus ook van gemeenten) en een uitbreiding van de kostensoorten. In 1967 ontstaat de AWBZ voor onder andere verpleegkundige hulp, maar huishoudelijke zorg blijft er – in de logica van die tijd – buiten.

Ook aan de kant van de gebruikers van huishoudelijke zorg lopen de kosten op. Steeds meer mensen die de eigen bijdragen niet kunnen betalen, doen een beroep op de bijstand. In 1975 leidt het rapport 'Verhouding algemene bijstandswet en gezinszorg' tot een retributieregeling naar draagkracht om de kosten voor de laagste inkomens te verlagen. Hierdoor gaan grotere groepen bejaarden gebruik maken van de regeling. De kosten stijgen van 30 miljoen naar 100 miljoen gulden.

Na een lange discussie worden begin jaren tachtig de gezinsverzorging en huishoudelijke hulp ondergebracht in de AWBZ. Er komt een centrale indicatiestelling die sterk stuurt op aantallen uren zorg. Ondertussen neemt de betrokkenheid van gemeenten toe. In 1997 worden de regionale indicatieorganen rio's onder hun verantwoordelijkheid gebracht. De thuiszorgorganisaties mogen niet meer zelf indiceren. Het leidt tot een kostenexplosie. De aanvankelijke schaarste die de thuiszorgorganisaties zelf verdeelden over de hulpvragers, maakt plaats voor door via proefprocessen afgedwongen rechten op zorg. Het 'boter-bij-de-vis-principe' doet zijn intrede. Als er indicaties zijn afgegeven, dan volgt er ook geld. Ter illustratie: de omzet van Thuiszorg West-Brabant groeit autonoom van 30 miljoen gulden in 1998 naar 40 miljoen euro nu.

Als de eerste schetsen van de Wmo al op de tekentafel liggen worden de rio's afgeschaft. De gemeenten verdwijnen naar de achtergrond, om een paar jaar later met de komst van de Wmo weer prominent in beeld te komen. Door de aanbesteding van huishoudelijke zorg ontstaat concurrentie. De tarieven dalen met 10 tot 20 procent, maar de administratieve lasten nemen sterk toe. Want iedere organisatie moet nu afspraken maken met tien of twintig gemeenten, in plaats van één keer landelijk. Door eigen bijdragen in te zetten om de kosten van de Wmo te beheersen, kan de situatie van de jaren zeventig zich weer herhalen: klanten die een beroep doen op bijzondere bijstand om de eigen bijdragen voor huishoudelijke hulp te kunnen betalen.

Het West-Brabantse witgele kruis heeft alle ontwikkelingen overleefd. De leden zijn vooral ouderen die vanuit onwetendheid of kerkelijk verband de hulp niet vanuit de AWBZ verwachten maar via de aloude kruisverenigingen en de onderlinge solidariteit. Kruisverenigingen boren ook een nieuwe groep aan. Via kortingen op diensten en producten zijn ze aantrekkelijk voor ouderen die voldoende geld hebben om hun eigen zorg in te kopen. Ze zijn daarmee onderdeel van het groeiende verschil in kwaliteit en kwantiteit van zorg tussen mensen met en zonder geld. Iets wat de geitenfokkers een eeuw geleden niet hadden kunnen bevroeden. *

Met dank aan Sonja Stilling en Gerard Bruijnix van Thuiszorg West-Brabant

Vroeger...

De rubriek 'Vroeger' trekt een parallel tussen het werk van sociale diensten in het heden en verleden. Deze keer gaan we op zoek naar de wortels van de huishoudelijke zorg. Met de komst van de Wmo is dit onder verantwoordelijkheid gekomen van de gemeenten. Het lijkt een nieuwe taak, maar is dat ook zo?